

Program osnovna šola

DRUŽBA

Učni načrt

4. razred: 70 ur

5. razred: 105 ur

SKUPAJ: 175 ur

Program osnovna šola

Družba

Učni načrt

Predmetna komisija:

mag. **Meta Budnar**, Zavod RS za šolstvo, predsednica (do 1. 9. 2007)

Mihaela Kerin, Zavod RS za šolstvo, predsednica (od 1. 9. 2007)

dr. **Maja Umek**, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta

mag. **Marjeta Raztresen**, Osnovna šola Valentina Vodnika, Ljubljana

Gusta Mirt, Osnovna šola Krmelj

Strokovna recenzenta:

dr. **Vlasta Hus**, Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta

Darinka Kos, Osnovna šola Šmartno pod Šmarno goro, Ljubljana

Redakcijski popravki:

Mihaela Kerin, Zavod RS za šolstvo

Mojca Dolinar, Zavod RS za šolstvo

dr. **Maja Zupančič**, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta

Izdala: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo

Za ministrstvo: dr. **Igor Lukšič**

Za zavod: mag. **Gregor Mohorčič**

Uredila: **Alenka Štrukelj**

Jezikovni pregled: **Nataša Purkat**, Lektor'ca

Ljubljana, 2011

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37.091.214:3(0.034.2)
37.091.214:908(0.034.2)

UČNI načrt. Program osnovna šola. Družba [Elektronski vir] /
predmetna komisija Meta Budnar ... [et al.]. - El. knjiga. -
Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod RS za šolstvo, 2011

Način dostopa (URL):
http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Druzba_obvezni.pdf

ISBN 978-961-234-952-3 (Zavod RS za šolstvo)
1. Budnar, Meta
255938304

Posodobljeni učni načrt za predmet družba v osnovni šoli je pripravila Predmetna komisija za posodabljanje učnega načrta za družbo. Pri posodabljanju je izhajala iz učnega načrta za predmet družba, določenega na 20. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje leta 1998. Posodobljeni učni načrt je Strokovni svet RS za splošno izobraževanje določil na 114. seji leta 2008 ter se z vsebinskimi in redakcijskimi popravki tega učnega načrta seznanil na 140. seji 17. februarja 2011.

KAZALO

1 OPREDELITEV PREDMETA.....	4
2 SPLOŠNI CILJI	5
3 OPERATIVNI CILJI IN VSEBINE	7
4 STANDARDI ZNANJA	11
5 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA	14
5.1 Uresničevanje ciljev predmeta.....	14
5.2 Individualizacija in diferenciacija	18
5.3 Medpredmetne povezave.....	19
5.4 Preverjanje in ocenjevanje znanja	21

1 OPREDELITEV PREDMETA

Poudarek in namen predmeta je spoznavanje razmerja med posameznikom, družbo in naravnim okoljem. Pri tem gre za spoznavanje in vrednotenje okolja (družbenega, kulturnega, naravnega), in sicer v vseh njegovih sestavinah ter interakcijah, soodvisnostih med temi sestavinami. Družba je predmet, v katerega so vključeni cilji s področja geografije, sociologije, zgodovine, etnologije, psihologije, ekonomije, politike, etike, estetike, ekologije idr. Pri predmetu gre za nadgradnjo in razširitev ciljev, vsebin in dejavnosti, ki jih učenci spoznavajo v 1., 2. in 3. razredu pri predmetu spoznavanje okolja. Nadgradnja spoznanj, pridobljenih pri predmetu družba, pa se nadaljuje od 6. do 9. razreda pri predmetih zgodovina, geografija, gospodinjstvo, državljanska vzgoja in etika.

2 SPLOŠNI CILJI

Pri predmetu družba učenci¹ razvijajo:

- razumevanje o svojem družbenem, kulturnem in naravnem okolju v času in prostoru,
- zavedanje o interakciji, soodvisnosti kulturnih, družbenih, naravnih procesov in pojavov ter pomembnost trajnostnega razvoja,
- družbene, komunikacijske in raziskovalne spretnosti in sposobnosti, ki jim ob znanjih omogočajo uspešno ravnanje v okolju,
- stališča in vrednote v okviru okoljske, državljanske in domovinske vzgoje ter vzgoje za demokracijo in človekove pravice,
- spoznavne, emocionalne, socialne sposobnosti ter spretnosti (logično in kritično mišljenje, ustvarjalnost, učinkovite strategije za reševanje vprašanj itd.) in strategije vseživljenjskega učenja (socialne in državljanske kompetence, sporazumevanje v maternem jeziku, samoiniciativnost in podjetnost, digitalna pismenost, učenje učenja, kulturna zavest in izražanje ipd.).

Cilji pri predmetu družba se med seboj prepletajo in povezujejo.

Vsebinski sklop: LJUDJE V DRUŽBI

Učenci:

- pridobivajo znanja in razvijajo spretnosti ter sposobnosti v raziskovanju neposrednega družbenega okolja,
- poglobljajo razumevanje svojih osebnih značilnosti ter prepoznavajo vloge, ki jih imajo v različnih skupinah in skupnostih; spoznavajo, kako pomembno je za posameznika, da je povezan s člani družine, ljudmi v šoli, lokalni skupnosti ter širšem okolju,
- spoznavajo pomen temeljnih človekovih in otrokovih pravic, dolžnosti in odgovornosti,
- razvijajo razumevanje o pomenu sodelovanja med ljudmi; spoznavajo načine in oblike sodelovanja, tekmovanja in reševanja sporov,
- spoznavajo družbene razlike med ljudmi, vključenost in izključenost posameznih skupin,
- presoja o tem, kako tehnološki in družbeni razvoj vpliva na okolje in na kakovost življenja ljudi; spoznavajo pomen pojma trajnostnega razvoja,
- razvijajo pozitiven odnos do države Slovenije, domovine in Evropske unije (EU).

¹ V tem učnem načrtu izraz *učenec* velja enakovredno za *učenca* in *učenko*. Enako izraz *učitelj* velja enakovredno za *učitelja* in *učiteljico*.

Vsebinski sklop: LJUDJE V PROSTORU

Učenci:

- širijo prostorsko orientacijo od domačega kraja, domače pokrajine na Slovenijo, Evropo in svet (informativno),
- spoznavajo osnovne geografske značilnosti naravnih enot Slovenije,
- se kartografsko opismenjujejo – berejo preproste zemljevide različnih meril in vsebin, skicirajo preproste zemljevide,
- raziskujejo in spoznavajo geografske pojave in procese na različne načine (pisni, grafični viri, film, neposredno opazovanje, anketiranje, kartiranje),
- spoznavajo pomen delovanja in načrtovanja z vidika trajnostnega razvoja.

Vsebinski sklop: LJUDJE V ČASU

Učenci:

- spoznavajo življenje ljudi v preteklosti (zlasti domači pokrajini) in ga primerjajo z današnjim življenjem,
- spoznavajo slovensko kulturno dediščino in razvijajo zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti,
- spoznavajo razdeljenost preteklosti na zgodovinska obdobja in se orientirajo v času z uporabo časovnega traku,
- raziskujejo preteklost z uporabo različnih virov in dejavnosti (terensko delo),
- spoznavajo načine življenja danes in v preteklosti,
- ugotavljajo razmerja med posameznikom in različnimi skupnostmi, družbo ter njihovim naravnim in kulturnim okoljem, primerjajo dediščino preteklosti in sodobnost,
- razvijajo pozitiven odnos do naravne in kulturne dediščine.

3 OPERATIVNI CILJI IN VSEBINE

Učni načrt navaja delitev znanj na obvezna in izbirna znanja. Obvezna znanja so opredeljena kot znanja, potrebna za ustrezno razumevanje in nadgrajevanje znanj pri drugih predmetih v nadaljevanju izobraževanja in so namenjena vsem učencem, zato jih mora učitelj obvezno obravnavati. Zapisana so pokončno. *Izbirna znanja opredeljujejo dodatna ali poglobljena znanja, ki jih učitelj obravnava po svoji presoji glede na zmožnosti in interese učencev ter aktualne dogodke (na primer naravne nesreče, volitve, olimpijske igre idr.). Zapisana so poševno.*

Zapis operativnih ciljev po razredih je priporočilo o tem, katere cilje bi kazalo doseči v 4. razredu in katere v 5. razredu. Učitelj naj presodi, ali bo cilje predmeta uresničeval tako, kot je priporočeno, ali pa upočasnjeno oziroma pospešeno.

Vsebinski sklop: LJUDJE V DRUŽBI

4. razred	
Cilji	Predlagane vsebine
Učenci: <ul style="list-style-type: none"> • prepoznajo in ocenijo svoje značilnosti (potrebe, želje, sposobnosti, cilje, osebni napredek idr.), • poznajo in uporabljajo različne veščine komuniciranja in sodelovanja, • oblikujejo lastna mnenja in stališča; pripravljeni so jih izraziti in smiselno zagovarjati, • poznajo in uporabljajo različne učne strategije, <i>analizirajo in presojo</i> • <i>njihovo učinkovitost,</i> • <i>prepoznavajo lastni proces učenja;</i> 	JAZ V SKUPNOSTI <ul style="list-style-type: none"> • <i>učenje učenja</i>
<ul style="list-style-type: none"> • poznajo različne (svoje) družbene vloge in primerna ravnanja v teh vlogah, • razumejo smisel povezovanja v družine (ljubezen, varnost, pomoč, sodelovanje idr.), • razumejo nekatere spremembe v družinskem življenju (razveze, smrt, novi člani idr.), • razlikujejo sestavine načina življenja (prosti čas, bonton, vsakdanjik, praznik, šege, navade idr.), • spoznajo pomen kritičnega odnosa do potrošništva; 	DRUŽINA <ul style="list-style-type: none"> • povezovanje, načini življenja, spremembe
<ul style="list-style-type: none"> • poznajo in razumejo temeljne otrokove pravice, dolžnosti in odgovornosti (do sebe in drugih), • <i>ob primerih prepoznajo uveljavljanje človekovih in otrokovih pravic in dolžnosti (pri nas in drugje, danes in nekoč),</i> • razumejo pomen sprejemanja in spoštovanja drugačnosti, • prepoznajo vrste nasilja med otroki in nad otroki, 	OTROKOVE PRAVICE <ul style="list-style-type: none"> • <i>človekove pravice in dolžnosti</i>

<ul style="list-style-type: none"> spoznajo in uporabljajo različne strategije obvladovanja čustev, odločanja in reševanja različnih vprašanj, na primer: medosebnih, intelektualnih idr. 	
--	--

5. razred	
Cilji	Predlagane vsebine
<p>Učenci:</p> <ul style="list-style-type: none"> razumejo, da kot posamezniki soodgovorno vplivajo na razvoj skupnosti, uporabljajo različne strategije obvladovanja čustev, odločanja in reševanja različnih vprašanj, npr. medosebnih, intelektualnih idr., razvijajo sposobnost za argumentirano izražanje svojih mnenj in stališč, razložijo selitve prebivalcev, vzroke in posledice selitev, spoznajo, da so ljudje v skupnosti različni (na primer: po starosti, veri, spolni usmerjenosti, etnični pripadnosti, družbenoekonomskem statusu; družbene, kulturne razlike idr.) in prepoznajo stereotipe v povezavi z njimi, spoznajo različne oblike združevanja med ljudmi v skupnosti, spoznajo vrste sodelovanja in medsebojne pomoči (npr. prostovoljno delo, društva ipd.), uporabljajo različne veščine komuniciranja in sodelovanja, poznajo formalne in neformalne načine usklajevanja interesov in reševanja sporov med ljudmi, razumejo, kaj vpliva na družbeni razvoj, analizirajo in vrednotijo različne učinke družbenih sprememb (razvoj in napredek, družbene težave), raziskujejo (neposredno) družbeno okolje z vidika razvoja in reševanja nekaterih družbenih vprašanj, izdelajo preprosto raziskavo. 	<p>SODELOVANJE V SKUPNOSTI</p> <p>DRUŽBENA VPRAŠANJA</p> <ul style="list-style-type: none"> prostovoljno delo, skrb za starejše in bolne, vloga/ vpliv medijev, družbene težave (brezposelnost, revščina, marginalne skupine ipd.)

Vsebinska sklopa: LJUDJE V PROSTORU in LJUDJE V ČASU

4. razred	
Cilji	Predlagane vsebine
<p>Učenci:</p> <ul style="list-style-type: none"> znajo določiti glavne smeri neba s soncem, senco, uro in kompasom, poznajo sestavine zemljevida (znaki, tloris, mreža, legenda, naslov, datum, avtor, grafično merilo), se orientirajo na različnih skicah, kartah, zemljevidih (domači kraj/domača pokrajina); znajo brati podatke (besedni, količinski, simbolični podatki), znajo skicirati preproste skice, zemljevide, uporabljajo kartiranje kot metodo shranjevanja in prikaza prostorskih podatkov; 	<p>PROSTORSKA ORIENTACIJA IN KARTOGRAFIJA</p>
<ul style="list-style-type: none"> poznajo naravne osnove za nastanek in razvoj domačega kraja za življenje 	DOMAČI KRAJ

ljudi, <ul style="list-style-type: none"> • spoznajo gospodarske in druge dejavnosti, različne poklice, • prepoznajo in analizirajo varne in manj varne poti za pešce in kolesarje, • <i>poznajo različne dejavnike, ki vplivajo na ravnanje udeležencev v prometu, na primerih analizirajo in presojujejo strategije ravnanja pešcev in kolesarjev,</i> • razumejo vlogo posameznika v skupnosti pri skrbi za urejenost domačega kraja, • vrednotijo urejenost domačega kraja z vidika različnih potreb ljudi, varovanja okolja ter naravne in kulturne dediščine; 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>varne strategije ravnanja v prometu,</i> • <i>vpliv zunanjih dejavnikov na varnost v prometu (vreme, prometne površine)</i>
<ul style="list-style-type: none"> • spoznajo naravne značilnosti domače pokrajine (relief, vode, prst, podnebje, kamnine, tla, rudnine), • opišejo nekatere značilnosti in razlike med naselji v domači pokrajini (občinsko središče, mesto, vas idr.), • <i>spoznajo vlogo gospodarskih in drugih dejavnosti v domači pokrajini,</i> • vrednotijo vplive človeka na spreminjanje narave; 	DOMAČA POKRAJINA <ul style="list-style-type: none"> • lega in naravne značilnosti • <i>gospodarske in druge dejavnosti</i>
<ul style="list-style-type: none"> • spoznajo preteklost domačega kraja/domače pokrajine skozi življenje ljudi in jo primerjajo z današnjim življenjem, • spoznajo naravno in kulturno dediščino domačega kraja/ domače pokrajine in razumejo, zakaj moramo skrbeti zanjo, • znajo izdelati in kronološko prikazati dogodke iz preteklosti na preprostem časovnem traku, • <i>pojasnijo vzroke in posledice gospodarskih in drugih sprememb skozi preteklost na enem od primerov (na primer promet, gospodarstvo, načini življenja, prenos informacij idr.),</i> • <i>presojuje o načinih varovanja in ohranjanja naravnega in kulturnega okolja.</i> 	SLEDOVI PRETEKLOSTI <ul style="list-style-type: none"> • kulturnozgodovinski spomeniki, osebnosti idr. • <i>skrb za okolje</i> • <i>naravna in kulturna dediščina</i>

5. razred	
Cilji	Vsebine
Učenci: <ul style="list-style-type: none"> • poznajo sestavine zemljevida (višinska barvna lestvica, nadmorska višina, relativna višina), • se orientirajo s kompasom in z zemljevidi, • se orientirajo z različnimi zemljevidi (domača pokrajina, Slovenija, Evropa, svet), • poznajo in uporabljajo nekatere strategije terenskega dela (kartiranje, orientacija, opazovanje, merjenje, anketiranje); 	PROSTORSKA ORIENTACIJA IN KARTOGRAFIJA
<ul style="list-style-type: none"> • spoznajo naravne enote Slovenije, opišejo in primerjajo nekatere naravne in družbene značilnosti, • spoznajo in navedejo nekatere slovenske značilnosti (tipičnosti), posebnosti, in sestavine, ki oblikujejo narodno istovetnost, naravno in kulturno dediščino, 	SLOVENIJA – LEGA IN ZNAČILNOSTI <ul style="list-style-type: none"> • naravne enote Slovenije

<ul style="list-style-type: none"> • razvijajo pozitiven odnos do tradicije; razumejo pomen ohranjanja tradicije (šege in navade, kulturni spomeniki idr.), • spoznajo značilnosti trajnostnega razvoja, • <i>spoznajo nekatere pokrajinske značilnosti naravnih enot Slovenije na terenu;</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>na primer: površje, vode, videz naselij, izraba pokrajine, gospodarstvo idr.</i>
<ul style="list-style-type: none"> • poznajo temeljna zgodovinska obdobja (prazgodovina, stari, srednji in novi vek), • poznajo nekatera temeljna obdobja in dogajanja iz slovenske preteklosti, • uporabljajo različne zgodovinske vire v raziskovanju preteklosti, • razlikujejo med zgodovinskimi dejstvi in interpretacijo zgodovine, • pojasnijo vzroke in posledice gospodarskih in drugih sprememb skozi preteklost, • <i>spoznajo dejavnosti pokrajinskega muzeja;</i> 	<p>ZGODOVINSKI RAZVOJ</p> <ul style="list-style-type: none"> • časovni trak zgodovine človeštva, • temeljna obdobja slovenskega zgodovinskega razvoja (<i>na primer: Karantanija, turški vpadi, kmečki upori, reformacija, življenje ljudi na Slovenskem skozi Valvazorjev pogled, 19. in 20. stoletje, tehnološki razvoj, Slovenci v 20. stoletju od Avstro-Ogrske, preko Jugoslavije do samostojne Slovenije</i>), • <i>pokrajinski muzej</i>
<ul style="list-style-type: none"> • poznajo organiziranost slovenske države s poudarkom na demokraciji, • razlikujejo med domovino in državo, • poznajo vlogo in pomen glavnega mesta ter državnih simbolov in državnih praznikov, • poznajo različnost prebivalstva v Sloveniji (narodne manjšine, priseljenci), • poznajo osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu, o slovenskih izseljencih in zdomcih, • spoznajo organiziranost EU s poudarkom na demokraciji, • spoznajo pravice Slovencev kot državljanov EU, • poznajo pomen povezanosti državljanov EU: gospodarsko in politično, • navedejo primere povezanosti in soodvisnosti prebivalcev Zemlje (na primer skozi vlogo komunikacij, prometa, dobrin idr.). 	<p>DRŽAVA SLOVENIJA</p> <ul style="list-style-type: none"> • organiziranost države <ul style="list-style-type: none"> • Slovenija v evropski skupnosti, • Slovenija v svetu, • <i>aktualni dogodki</i>

4 STANDARDI ZNANJ

Minimalni standardi znanja so označeni s **poudarjenim tiskom**.

Vsebinski sklop: LJUDJE V DRUŽBI

Učenec:

- predstavi svoje osebne značilnosti (napredek, potrebe, želje, cilje, prostočasne dejavnosti, interese idr.),
- razloži pomen in oblike združevanja, sodelovanja in medsebojne pomoči med ljudmi (v družini in drugih skupnostih),
- **pozna nekatere razlike med ljudmi**, načine usklajevanja različnih interesov in reševanja sporov,
- pozna pomen pravic, dolžnosti in odgovornosti,
- **zna naštetih nekaj temeljnih otrokovih pravic, dolžnosti in odgovornosti ter službe in ljudi, ki jih pomagajo uveljavljati**,
- **utemelji, zakaj sta strpnost in odgovornost (do sebe in drugih, do učenja, obveznosti) pomembni**,
- **ve, katere strategije mu pomagajo pri učenju, sodelovanju in reševanju sporov**,
- zna uporabiti različne strategije v različnih socialnih situacijah (učne, sodelovanja, reševanja sporov idr.) in jih vrednotiti,
- zna raziskati neposredno družbeno okolje (npr. opazovanje, anketiranje, izvajanje intervjuja),
- zna na primeru predstaviti, utemeljiti svoja stališča in vrednote,
- **našteje državne praznike** in razloži njihov pomen,
- **pozna simbole Slovenije in Evropske unije**,
- pozna organiziranost slovenske države in Evropske unije,
- s primeri predstavi povezanost Slovenije z drugimi državami.

Vsebinski sklop: LJUDJE V PROSTORU

Učenec:

- **zna določiti glavne strani neba (s soncem ali senco, uro ali kompasom)**,
- **pozna sestavine zemljevida**,
- **se orientira v načrtih, skicah in z zemljevidi domačega kraja/domače pokrajine**,

- na zemljevidu zna pokazati lego Slovenije na zemljevidu Evrope in na globusu, naravne enote Slovenije, največja mesta, reke idr., kje živijo Slovenci v zamejstvu in po svetu ter manjšine v Sloveniji,
- zna skicirati preproste zemljevide,
- zna uporabiti strategije za spoznavanje domačega kraja/pokrajin (npr. orientacija, terensko delo, raziskovanje, delo z različnimi zemljevidi, uporaba informacijske tehnologije),
- zna opisati nekatere značilnosti domačega kraja,
- zna opisati varne in manj varne poti v šolo za pešce in kolesarje,
- zna opisati nekaj naravnih, družbenih in kulturnih značilnosti domače pokrajine,
- zna opisati nekaj naravnih, družbenih in kulturnih značilnosti naravnih enot Slovenije ter jih primerjati med seboj,
- zna ob primeru razložiti vpliv človeka na spreminjanje narave,
- ob primeru vrednoti človekove posege v okolje z vidika trajnostnega razvoja in ohranjanja naravne in kulturne dediščine.

Vsebinski sklop: LJUDJE V ČASU

Učenec:

- predstavi razdeljenost preteklosti na obdobja in opiše nekatere značilnosti obdobj,
- zna izdelati preprost časovni trak in se orientirati z njim,
- pozna nekaj temeljnih obdobj in dogajanj v slovenski preteklosti,
- zna prikazati in kronološko urediti nekatere sledove slovenske preteklosti,
- zna na zgledu predstaviti spremembe v domačem kraju/domači pokrajini skozi čas in navede nekaj vzrokov zanje,
- zna opisati življenje ljudi v preteklosti in ga primerjati z današnjim,
- zna uporabiti strategije za spoznavanje preteklosti (npr. delo z različnimi besedili, slikovnim gradivom in drugimi viri, časovni trak, muzeji),
- pozna nekaj primerov naravne in kulturne dediščine v domači pokrajini in po Sloveniji,
- razloži pomen slovenske naravne in kulturne dediščine, sprejema pomen slovenstva kot del svetovne kulturne različnosti.

STANDARDI ZNANJ S PODROČJA DEJAVNOSTI

Učenec zna:

- samostojno **načrtovati dejavnosti za dosego cilja**,
- **predlagati, poiskati** in uporabiti **različne vire za pridobivanje podatkov**,
- **zbirati podatke**: z neposrednim in natančnim opazovanjem, z uporabo preprostih raziskovalnih metod, z uporabo pripomočkov in informacijske tehnologije idr.,
- **zapisati, urediti in predstaviti zbrane podatke** (samostojno, v skupini, ustno, pisno, slikovno, grafično idr., na primer s plakatom, razstavo, dramatizacijo, z igro vlog predstavi neko situacijo, svoj pogled, stališče idr.),
- **razložiti**, utemeljiti, kritično presojati in vrednotiti **podatke, sklepe, vire**,
- **prepoznati učinkovitost uporabljenih dejavnosti pri raziskovanju**, ugotoviti, kaj je bilo učinkovito in zakaj.

5 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

Skrbna organizacija celotnega učnega procesa pri predmetu družba omogoča učitelju doseganje ciljev in standardov učnega načrta. Učitelj izhaja iz učenčevega predznanja, sposobnosti in interesov ter upošteva učenčeve razvojne značilnosti in individualne zmožnosti. Posebna skrb se nameni učencem s posebnimi potrebami, pri čemer se ravna v skladu z navodili za delo z njimi.

5.1 Uresničevanje ciljev predmeta

LIUDJE V DRUŽBI

V poglavju Ljudje v družbi so strnjeni cilji in vsebine predvsem s sociološkega vidika, ki razširjajo in nadgrajujejo predmet spoznavanje okolja iz prvega triletja. Učenci pridobivajo znanja o svojem okolju, spoznavajo in vrednotijo razmerja med posameznikom, družbo in okoljem v vseh njegovih sestavinah, interakcijah ter soodvisnostih.

Temeljni pojmi:

- družina, poroka, razveza;
- pravica, dolžnost, odgovornost, prostovoljnost;
- posameznik, skupnost, veroizpoved, navada, šega, bonton, spoštovanje, strpnost, spor, nasilje;
- delo, poklic, zaposlitev, brezposelnost, delavnik, praznik, potrošništvo;
- čustva, vedenje, človekove (družbene) vloge;
- občina, ustava, država.

Posebno pozornost naj učitelj nameni:

- Pridobivanju in razvijanju sociokognitivnih in socialnih spretnosti (vključno s samouravnavanjem čustvovanja), kot so na primer zavzemanje socialne perspektive, razumevanje in spoštovanje drugačnosti, skrb za sebe in druge, oblikovanje in izražanje mnenj, samostojno odločanje, prevzemanje odgovornosti, navade, ki prispevajo h kakovostnemu življenju v skupnosti, sodelovanje pri delu v skupini idr.
- Razvijanju racionalnega in kritičnega mišljenja pri učencih, na primer s postavljanjem problemskih vprašanj, z raziskovanjem dokaznih gradiv za posamezno razlago, z razlago pojmov in povezav med njimi, reševanjem problemov z analiziranjem podatkov, ki podpirajo ali zavračajo posamezne sklepe, z dopuščanjem različnih interpretacij, idr. Vse to naj učenci počnejo samostojno in ob

ustreznih spodbudah. Izogibati se je treba iracionalnemu sklepanju in pretiranemu poenostavljanju.

- Razvijanju stališč do pojavov, dogodkov v skupnosti in oblikovanju podlag za razvoj vrednot.
- Uresničevanje vzgojnih ciljev lahko sledi stopnjam Bloomove taksonomije: od *sprejemanja* (učenec se zaveda določenih pojavov, dogodkov, pozornost je usmerjena), *reagiranja ali ravnanja* (učenec opazuje in se že ustrezno odziva, najprej na pobudo drugega, potem pa se delež lastne spodbude povečuje), *usvajanja vrednot* (učenec postopno oblikuje odnos do nečesa konkretnega, presoja, ocenjuje, vrednoti na primer posamezne dogodke, pojave; v nekaterih situacijah ravna dosledno in se zavzema za nekatere vrednote) do *organiziranja vrednot* (učenec postopno oblikuje nekakšen sistem odnosa do konkretnih stvari) in *razvijanja celovitega značaja* (učenec postopno razvija vse bolj celovit in diferenciran pogled na svet).

Pri uresničevanju ciljev in vsebin učitelj ustvarja tako učno okolje, ki omogoča aktivno sodelovanje učencev v učnem procesu. Didaktični modeli poučevanja morajo omogočati interakcije med učenci, interakcije med učencem in učiteljem in postopno oblikovanje čedalje bolj celovitih pojmovanj o svetu in odnosu do njega.

Priporočena strategija je izkustveno učenje. Pri izkustvenem učenju je treba vključiti in izpeljati vse njegove faze: načrtovanje, uvod, dejavnosti, analizo, povzetek in prenos ter vrednotenje. Izkustveno učenje povezuje neposredno izkušnjo (doživljanje), opazovanje, spoznavanje in ravnanje. Vsi ti elementi tvorijo neločljivo celoto in ravno celovita osebna izkušnja je pri tej metodi najpomembnejša. Osrednje metode izkustvenega učenja so simulacije, igre vlog, socialne igre. Predvsem igre vlog in simulacije omogočajo učencem v bolj ali manj strukturiranih situacijah in vlogah dejavno reševanje konkretnih vprašanj v različnih življenjskih položajih in odločanje. Pri igri vlog lahko učenec zavzame vlogo koga drugega in jo igra, pri simulacijah pa igra sebe v namišljeni situaciji. Vsakemu učencu je treba pomagati tudi pri oblikovanju stvarnega mnenja o sebi in svojih sposobnostih, pri tem ima interakcija v skupini pomembno mesto. Lahko se razvija tudi s sodelovalnim učenjem.

LJUDJE V PROSTORU

Znanje za življenje in okoljska vzgoja naj bosta osnovni merili tako kakovosti znanja učencev kot konkretizacije učnih ciljev in izbora učnih metod pri prostorskih temah pouka družbe. Ljudje s svojim vsakodnevnim delovanjem in odločitvami vplivamo na naravno in družbeno okolje. Močnejše zavedanje naše povezanosti z okoljem in poznavanje učinkov našega ravnanja na okolje sta ključni za prihodnost učencev in družbe. Zato naj bo okoljska vzgoja stalno prepletena z učno vsebino.

Vrednotenje vsakodnevnih ravnanj in odločitev ljudi v šoli, v domačem kraju, v domači občini, v Sloveniji in drugje naj vključuje tudi vrednotenje z vidika trajnostnega razvoja.

Temeljni pojmi:

- načrt, zemljevid, globus, atlas, legenda, znaki, merilo karte, tloris, plastnica ali višinska črta, orientacija karte, model, letalska fotografija, kartiranje;
- orientacija, kompas, glavne in stranske smeri neba;
- gospodarske in druge dejavnosti: industrija, kmetijstvo, gozdarstvo, obrt, rudarstvo, turizem, trgovina, pošta, šolstvo, zdravstvo, sodstvo, policija, vojska;
- naselje, soseska, podeželsko, mestno naselje, občinsko središče, glavno mesto,
- promet, cestno, železniško omrežje, pristanišče, letališče, potniški, tovorni promet, prenos sporočil;
- pokrajina, naravne značilnosti (relief, kamnine, rudnine, vode, prsti, vreme, rastlinstvo, živalstvo), naravna dediščina, varstvo okolja;
- površje, celina, ocean, kopno, morje, otok, polotok, gorovje, hribovje, gričevje, ravnina, nižina, kotlina, nadmorska višina, relativna višina;
- vode: tekoče, stoječe, površinske, podzemne.

Učenci najbolje spoznavajo prostor in njegove značilnosti z gibanjem v njem in neposrednim spoznavanjem. Kljub izkušnjam, ki jih imajo o domači pokrajini, jo je treba sistematično opazovati, raziskovati in proučevati na terenu, s fotografijami, filmom, modeli in zemljevidi. Učenci postopno razvijajo in uporabljajo metodo geografskega opazovanja (usmerjanje pozornosti na vse osnovne pokrajinske sestavine), kar je podlaga za analiziranje drugih pokrajin v Sloveniji in po svetu. Ob tem širijo svojo prostorsko orientacijo tudi v dele pokrajine, ki jih manj poznajo. Poudariti je treba še pridobivanje in poglobljanje osnovnih pojmov, ki jih učenci lahko najbolj izkušnjsko pridobivajo prav v domači pokrajini.

Kartografsko opismenjevanje pri družbi je cilj in sredstvo učenja, zato mu je treba nameniti dovolj časa in čim večkrat vključiti v pouk delo z zemljevidi. Branje zemljevidov je lažje kot risanje zemljevidov in lažje je modelirati pokrajino, kot jo narisati. Tovrstne dejavnosti je treba vključiti v pouk, ker omogočajo učencu premostiti vrzel med abstraktnim zemljevidom in konkretnim okoljem. Tiskani zemljevidi domače pokrajine so navadno precej abstraktni in za učenje kartografije prezahtevni. Treba jih je poenostaviti, očistiti nepotrebnih podatkov, abstraktne simbole zamenjati s shematičnimi ali celo slikovnimi, narediti dovolj dolgo grafično merilo, pri čemer se lahko doda tudi

znane razdalje za primerjavo. Na voljo so računalniški programi za izdelavo preprostih zemljevidov in geografski informacijski sistemi, s katerimi izdelamo karto domače pokrajine s poljubno vsebino. Dejavnosti z zemljevidi naj bodo kar najbolj pestre: orientacija, iskanje skritega zaklada, iskanje poti, opisovanje, kartiranje, modeliranje na podlagi zemljevida, primerjanje različnih zemljevidov, prirejanje fotografij ipd. Praktično delo na terenu v okolici šole, v drugih delih domače pokrajine, v drugih slovenskih pokrajinah je osnovna učna metoda.

Zemljevidi Slovenije omogočajo učencu prostorsko organizacijo podatkov, vendar celovite prostorske predstave o Sloveniji z njimi ne pridobijo. Ta cilj se uresničuje z gibanjem po Sloveniji, na terenu, z ekskurzijo, v pomoč pa so tudi zračni posnetki in trirazsežnostni ogledi slovenskih in drugih pokrajin na spletu. Pri pridobivanju predstav o slovenskih pokrajinah in življenju v njih naj se upošteva interes učencev. V okviru projektnega učnega dela, sodelovalnega in problemskega učenja naj spoznajo in doživijo naravne in kulturne znamenitosti. Zaželeno je vključevanje vseh čutil, na primer poslušanje različnih narečij, okušanje značilnih jedi, pomerjanje značilnih oblačil idr. Čeprav je med različnimi posrednimi viri največji poudarek na zemljevidih, naj učenci uporabljajo tudi druge pisne, grafične, slikovne, ustne vire pri spoznavanju naravnih značilnosti, naselij, temeljnih gospodarskih dejavnosti in storitev, prebivalstva v domači pokrajini idr. To naj bo izrazitejše pri uresničevanju ciljev v petem razredu (sklop: Slovenija). Pri pouku naj učitelj spodbuja uporabo informacijske tehnologije. Pridobivanje spretnosti iskanja, urejanja, predstavitev podatkov ima prednost pred sistematičnim pomnjenjem.

Spoznavanje Evrope in drugih delov sveta naj poteka priložnostno, ob temah, pri katerih je smiselno pogledati čez meje, in ob aktualnih dogodkih, ki jih čim pogosteje lociramo na globusu in zemljevidih. Države EU spoznavajo ob zemljevidu in slikovnem gradivu in se jih ne učijo na pamet.

LIUDJE V ČASU

Zgodovinske vsebine in cilji so za učence uvodni stik s človeško preteklostjo, ki ga pozneje nadgradijo pri zgodovini.

Temeljni pojmi:

- časovni trak, arheolog, etnolog, zgodovinar, prazgodovina, kamena doba, mostiščarji, doba kovin, stari vek, Rimljani, srednji vek, novi vek, kulturni spomenik, spomenik naravne in kulturne dediščine, muzej, sedanjost, preteklost, prihodnost;

- Slovani, Karantanija, krščanstvo, protestantizem, Jugoslavija, Republika Slovenija, Evropska unija, državna meja;
- narod, domovina, država, državljan, predsednik države, vlada, predsednik vlade, minister, poslanec, ustava, himna, grb, zastava, parlament, občina, prebivalstvo, narodne manjšine, zamejstvo, dvojezične šole, selitve, izseljenci, zdomci, vojna, mir.

Razsežnost časa v zgodovini, časovna orientacija, povzroča učencem te starosti (9–11 let) kar nekaj težav. Pri zgodovinskih vsebinah naj bo poudarek na pridobivanju predstav o preteklosti in na osnovnem razumevanju zgodovinskega razvoja. Kopičenju letnic, imen in drugih podrobnih podatkov se, kolikor je le mogoče, izogibamo. Pomembno je, da učenci izhajajo iz svoje zgodovine, 10- ali 11-letnika, zgodovine staršev, starih staršev (obdobje 100 let). Tako bodo lahko dojeli obsežnost dogajanja v preteklosti. Spoznavanje temeljnih zgodovinskih obdobj mora biti podkrepljeno z vizualnim gradivom, na primer izdelan časovni trak naj bo v razredu viden didaktični pripomoček. V 5. razredu učitelj izbere med predlaganimi temeljnimi zgodovinskimi obdobji vsaj štiri.

Učitelj naj uporablja raznovrstne didaktične pristope. Priporočamo projektno učno delo in raziskovalno učenje. Pouk naj temelji na čim bolj konkretnih dejavnostih, na primer:

- učenci naj sodelujejo pri zbiranju gradiv iz naše polpretekle zgodovine (različni predmeti, časopisni članki, stare razglednice ipd.);
- pripravijo intervju s starši in starimi starši na temo Kakšno je bilo življenje ljudi v mojem kraju (in drugje) v preteklosti?;
- delo na terenu: opazovanje okolice, šole, kraja in njegovih zgodovinskih posebnosti;
- obisk muzeja idr.

5.2 Individualizacija in diferenciacija

Učencem glede na zmožnosti in druge posebnosti prilagajamo pouk družbe (notranja diferenciacija), tako v fazah načrtovanja, organizacije in izvedbe kot pri preverjanju in ocenjevanju znanja. Pri tem smo še posebej pozorni na specifične skupine in posameznike; vzgojno-izobraževalno delo temelji na konceptih, smernicah in navodilih, sprejetih na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje:

- Odkrivanje in delo z nadarjenimi učenci,²
- Učne težave v osnovni šoli: koncept dela,³

² Sprejeto na 25. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 11. 2. 1999.

- Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja: navodila za prilagojeno izvajanje programa osnovne šole z dodatno strokovno pomočjo,⁴
- Smernice za izobraževanje otrok tujcev v vrtcih in šolah.⁵

5.3 Medpredmetne povezave

Medpredmetno povezovanje omogoča prenos in povezavo različnih znanj, spretnosti, strategij in ravnanj ter pojmov, zakonitosti, spoznavnih postopkov, miselnih spretnosti, komunikacije idr. Učitelj naj s svojim znanjem, poznavanjem predmetnih področij, na podlagi izkušenj ter ob upoštevanju razvojne stopnje in interesov učencev v pedagoški proces vključuje smiselne medpredmetne povezave.

Predlogi medpredmetnih povezav:

- Slovenščina: Predmet se povezuje z družbo pri obravnavi različnih umetnostnih besedil (pravljica, pripovedka, pesem), neumetnostnih besedil (opisi življenja ljudi nekoč in danes, izbranega kraja, nenavadnega poklica ali nevsakdanje dejavnosti), pri obravnavi imen jezikov, ki jih govorijo ljudje v njihovem okolju, položaja slovenskega jezika v Republiki Sloveniji (tj. državni jezik), položaja slovenskega jezika v delu Slovenske Istre in Prekmurja, položaja italijanskega/madžarskega jezika (tj. uradni jezik). Učitelj lahko poveže predmeta tudi v okviru govornih nastopov, igre vlog, gledališke in lutkovne igre, idr.

*Na območjih, kjer živita madžarska oziroma italijanska narodna skupnost, se povezave lahko uresničujejo tudi pri madžarskem oziroma italijanskem jeziku.

- Naravoslovje in tehnika: Spoznavanje pokrajine se pri družbi povezuje z naravoslovjem in tehniko pri obravnavi snovi v naravi: vode (spremembe agregatnega stanja, površinske vode in podtalnica, onesnažena voda in čiščenje voda), prsti (lastnosti prsti, onesnaževanje prsti), zraka (čist in onesnažen zrak) in pri obravnavi gibanja Zemlje (nastanek dneva in noči, prisojna in osojna stran). Predmeta se lahko povezujeta tudi pri spoznavanju življenja posameznika v družbi, na primer v okviru osebnostne rasti in razvoja posameznika, zdrave prehrane, prometne varnosti idr.

³ Sprejeto na 106. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 11. 10. 2007.

⁴ Sprejeto na 57. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 17. 4. 2003.

⁵ Sprejeto na 123. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 18. 6. 2009.

- Gospodinjstvo: Povezanost z družbo je v spoznavanju in razumevanju posameznika v družbi z vidika vzgoje potrošnika, organizacije prostega časa, časa za druženje, uporabe bontona idr.
- Glasbena vzgoja: Pri spoznavanju in razumevanju življenja ljudi v pokrajinah nekoč in danes se družba tesno povezuje z glasbeno vzgojo, in to z različnimi vsebinami, kot na primer: pojemo doma in v šoli, šolski pevski zbor, glasbeno življenje v kraju in v slovenskih pokrajinah, glasbene ustanove, glasba za praznike, šege, glasba na prireditvah in koncertih, glasba za praznike, glasbena kulturna dediščina, slovenski ustvarjalci in izvajalci glasbe, glasba sosednjih in daljnih dežel.
- Likovna vzgoja: Povezava je priporočljiva pri izbiri likovnih motivov in ob uporabi različnih tehnik, povezanih z ljudmi in okoljem v času in prostoru (na primer šege, navade, zgodovinski spomeniki, domača obrt, panjske končnice, stavbarstvo-kozolec, muzeji, galerije, spomeniki, likovni umetniki idr.).
- Športna vzgoja: Predmeta se povezujeta v razvijanju zdravega odnosa do sebe in redne telesne vadbe, v okviru aktivnega preživljanja prostega časa, v spoznavanju ljudskih plesov slovenskih pokrajin idr.
- Matematika: Družboslovno raziskovanje se z matematiko povezuje v okviru zbiranja, obdelave, predstavljanja in interpretacije podatkov. Pri tem se uporabljajo različni merski pripomočki in merske enote.

Učni načrt za predmet družba zajema cilje in vsebine, ki se povezujejo z vzgojo in izobraževanjem za trajnostni razvoj v okviru:

- državljanske kulture/etike (človekove pravice, odgovornost, sodelovanje idr.),
- okoljske vzgoje (razvoj, varstvo okolja, promet, učinki družbenih sprememb idr.),
- vzgoje za zdravje (družinsko življenje, različne odvisnosti idr.),
- poklicne orientacije (različni poklici),
- knjižničnega informacijskega znanja (poljudnoznanstveni viri),
- vzgoje potrošnika,
- informacijske tehnologije (pripomoček za prenos, posredovanje, shranjevanje in urejanje vsebin; učno sredstvo; vir informacij; nove oblike socializacije, komunikacije idr.),
- kulturne vzgoje, ki je temelj za posameznikov ustvarjalni pristop do kulturnega, estetskega, etičnega in s tem bogatenja kulturne zavesti in izražanja. Kot osrednji element vseživljenjskega

učenja bistveno prispeva k celovitemu razvoju osebnosti vsakega posameznika ter sooblikuje človekovo kulturno zavest in izražanje. Pri tem je ključno upoštevanje svobode ustvarjalca in prejemnika. Posamezniku omogoča razumevanje pomena in spoznavanje kulture lastnega naroda ter zavedanje o pripadnosti tej kulturi. Spodbuja tudi spoštljiv odnos do drugih kultur in medkulturni dialog.

5.4 Preverjanje in ocenjevanje znanja

Preverjanje in ocenjevanje znanja je stopnja v učnem procesu, ki izhaja iz ciljev in standardov znanja predmeta. Pri tem se upoštevajo vidiki uporabnega in vseživljenjskega znanja. Pomembno je, kaj učenci znajo in kako znanje uporabljajo. To narekuje učitelju, da premišljeno in načrtovano izbira oblike ter načine preverjanja in ocenjevanja, ki morajo biti usklajeni z načini poučevanja in učenja predmeta. Pri družbi naj učitelj načrtuje avtentično preverjanje in ocenjevanje, pri čemer učenci uporabijo znanje, spretnosti idr. za reševanje resničnih vprašanj oziroma v čim bolj stvarnih problemskih situacijah. Pri tem se mora upoštevati razvojne in individualne značilnosti učencev.

Sprotno preverjanje je sestavni del poučevanja in učenja, pri čemer mora učitelj učencu podati informacijo o njegovem znanju, močnih in šibkih področjih ter mu ponuditi možnost izboljšave. Povratna informacija spodbuja učenje, je vodilo k napredku in spodbuda za celovito in smiselno uporabo znanja. Tudi pri preverjanju naj učitelj ustvari učne situacije, v katerih učenec izkazuje svoje znanje ob stvarnih in predvsem smiselnih nalogah.

Ocenjevanje se izvede šele, ko je znanje učencev preverjeno. Na podlagi ciljev in standardov znanja v učnem načrtu učitelj vnaprej izdelava in učencem predstavi jasne vidike in kriterije za ocenjevanje znanja, uporabljenih postopkov, idr. Učitelj ocenjuje učenčevo znanje na različne načine: ustni in pisni odgovori, govorne predstavitve, likovni, tehnični praktični in drugi izdelki, projektno delo ipd.